

י ד ו ש ם

י ד ו ש ם, רשות זיכרון לשואה ולגבורה, נוסד בשנת 1953 בחוק של הכנסת. הרעיון להקים אתר הנצחה בישראל ליהודים אשר נפלו קורבן בשואה, גובש במהלך מלחמת העולם השנייה, כאשר דיווחים ראשונים על הרצח ההמוני בשטחי הכיבוש הגרמני החלו להגיע ארצה. ההצעה הועלתה לראשונה בישיבת מועצת המנהלים של הקרן הקיימת לישראל, בספטמבר 1942, על ידי מרדכי שנהבי, חבר קיבוץ משמר העמק. שנהבי הציע "להנציח את שואת הגולה ואת לחימתם של היהודים בצבאות בני הברית". הוא גם הציע את השם "י ד ו ש ם" ("י ד" בתור מצבת זיכרון). הביטוי לקוח מתוך ישעיהו, פרק נו', ה':

"ונתתי להם בביתי ובחומתי י ד ו ש ם טוב מבנים ומבנות ש ם עולם אתן-לו אשר לא יכרת".

לאחר שהסתיימה המלחמה והתגלו ממדי הקטסטרופה, הצעתו של שנהבי החלה לקבל תאוצה. בשני למאי, 1945, הוא העלה את הרעיון בפני הסוכנות היהודית בירושלים, תחת הכותרת "מוסד י ד ו ש ם לזכר הקהילות היהודיות שאבדו באירופה – תוכנית אב להנצחת הגולה". ההצעה פורסמה ברבים כעבור שלושה שבועות. המהלך הוביל לפגישה בנושא בין הוועד הלאומי והסוכנות היהודית ברביעי ליוני. בפגישה נדונו הצעותיהם של שנהבי ואחרים. הישיבה המליצה לאמץ את הצעתו של שנהבי שכללה: הקמת המוסד בירושלים כסמל לנצחיות זכרם של הקורבנות, רישום שמותיהם של הקורבנות, הקמת מצבת זיכרון לקהילות היהודיות שנחרטו, הקמת פסל לזכרם של לוחמי הגטאות וכן גלעד נישא לכבודם של כל היהודים אשר לחמו בנאצים, תערוכה קבועה בנושא מחנות הריכוז וההשמדה, ומחווה ל"חסידי אומות העולם". ההצעה כללה גם שתילת יערות מסביב לאתר ובניית מוסד חינוכי לצאצאי הניצולים.

התוכנית נדונה בכנס ציוני שנערך בלונדון ב- 15 לאוגוסט, 1945, והוחלט להקים מועצת מנהלים זמנית שבה יכהנו המנהיגים הציוניים דוד רמז (יושב ראש), שלמה זלמן שרגאי, ברוך צוקרמן ומרדכי שנהבי. במשך כשנה התדיינו המוסדות הלאומיים, האוניברסיטה העברית והנציב העליון של פלסטינה לגבי הצדדים הכספיים והאופרטיביים של התוכנית. בפברואר 1946, פתח י ד ו ש ם משרד בירושלים ושלוחה נוספת בתל אביב. בראשון ליוני 1947, התקיימה הישיבה המלאה הראשונה ולמחרת פורסמה בציבור תוכנית "י ד ו ש ם למען הגולה". ב- 13 וה- 14 ביולי 1947, נערך הכנס הראשון לחקר השואה באוניברסיטה העברית בירושלים. בכנס הוחלט שארכיון התיעוד של השואה ימוקם בירושלים וכן על

הקמתם של מועצה בת 31 חברים וועדת מלומדים. פרוץ הקרבות של מלחמת העצמאות, במאי 1948, עכבה כמעט לחלוטין את המשך פעילותו של יד ושם.

בשנת 1950, לאחר חתימת הסכמי שביתת הנשק, חידש שנהבי את פעולותיו בשם ארגון יד ושם, הפעם בפני מוסדותיה של מדינת ישראל. הוא ביקש שהמדינה תקנה חשיבות עליונה לעניין תיעוד קורבנות השואה, שהחל כבר קודם, ושיחוקק חוק שיקנה אזרחות כבוד לקורבנות. הממשלה מינתה לשם כך ועדה מיוחדת והנושא נידון גם בקונגרס הציוני העשרים ושלוש, שהתכנס בירושלים בקיץ 1951. בנושא אזרחות הכבוד, לא הצליחו המשתתפים להגיע להסכמה רחבה ועל כן הממשלה החליטה להמשיך בהכנותיה להקמת רשות זיכרון לשואה ולגבורה שתדון גם בנושא אזרחות הכבוד. ב-1952, הציג שר החינוך, בן ציון דינור, בכנסת את הצעת החוק להקמת רשות הזיכרון. ב-18 למאי, 1953, הכנסת אישרה פה אחד את הקמת יד ושם וכל חברי המליאה עמדו דקת דומיה לזכר קורבנות השואה. החוק עבר בקריאה אחרונה ב-19 לאוגוסט ופורסם ב-28 לאוגוסט, 1953.

"חוק יד ושם" קובע שהרשות נוסדה על מנת להנציח את ששת מיליון היהודים שנרצחו על ידי הנאצים ועוזריהם, את הקהילות והמוסדות היהודים שאבדו ואת אומץ לבם ותעוזתם של החיילים, לוחמי המחתרת ואסירי הגטאות. להנציח את אלו שנלחמו ונאבקו על כבודם האנושי ואת "חסידי אומות העולם" אשר סיכנו את חייהם ואת חיי משפחתם למען הצלתם של יהודים. החוק מייעד ליד ושם את התפקיד להקים אתרי הנצחה, לאסוף, לחקור ולפרסם עדויות על השואה והגבורה ולהנחיל את הלקחים הנובעים ממנה. כמו כן החוק מסמיך את יד ושם להעניק אזרחות כבוד לקורבנות ולייצג את ישראל בפרוייקטים בינלאומיים העוסקים בהנצחת השואה ומלחמת העולם השנייה.

הרשות הוקמה בתור רשות ציבורית-ממלכתית המנהלת על ידי מועצה ודירקטוריון. על פי החוק, התחייבה הממשלה להשתתף בעלויות הקמת המוסד ותחזוקו, אולם ליד ושם הותר גם לאסוף תרומות, תקציבים וסיוע ממקורות נוספים. החוק גם משאיר בידי שר החינוך את הסמכות לתקן תקנות שיסדירו את אופן פעולתו של המוסד

מאז היווסדו, בהתאם ל"חוק זכרון השואה והגבורה – יד ושם", מופקד יד ושם על תיעוד תולדותיו של העם היהודי בתקופת השואה, הנצחת סיפור חייהם וזכרם של כל אחד מששת מיליוני הנספים והנחלת מורשת השואה לדורות הבאים באמצעות הארכיונים, הספרייה, בית הספר, המוזיאונים ועל ידי הכרה בחסידי אומות העולם.

על משכנו בהר הזיכרון בירושלים, יד ושם הוא מארג עצום של עצים ושבילים המובילים למוזיאונים, תערוכות, אנדרטאות, פסלים ומצבות זיכרון.

מסדי המידע של יד ושם:

אוסף הארכיון, מאגר החומרים הגדול והמקיף ביותר בנושא השואה בעולם כולו, כולל כ- 62 מיליון מסמכים, למעלה מ- 267,500 תצלומים, אלפי סרטים וקלטות וידיאו של עדויות של ניצולים. הקהל הרחב יכול לעיין במסמכים או לצפות בקלטות בחדרים המיועדים לכך.

הספרייה היא ביתם של כ- 100,000 כותרים בשפות שונות, אלפי כתבי-עת ומספר רב של פריטים נדירים ויקרי ערך אשר ביססו את מעמדה כספרייה החשובה ביותר בנושא השואה בעולם כולו. הקהל המגיע לספרייה יכול לעיין בספרים, בכתבי העת ובפריטים השונים ותושבי ישראל רשאים לשאול ספרים בתנאים מגבילים.

היכל השמות נועד להנציח את הקורבנות היהודים שנספו בשואה בתור בני אנוש ויחידים בעלי זהות. "דפי-העד" מהווים מצבות סמליות, ומתעדים שמות וביוגרפיות של מיליוני נרצחים, כפי שנמסרו בידי קרובי משפחתם או מכריהם. עד היום נאספו בהיכל השמות ונקלטו במאגרים הממוחשבים למעלה מ- 3 מיליון שמות של נספים, המבוססים על כ- 2 מיליון דפי עד ורשימות שונות של שמות נספים.

חינוך, מחקר ופרסומים

בית הספר המרכזי להוראת השואה הוא היחיד מסוגו בעולם. יש בו 17 כיתות לימוד, מרכז מולטימדיה מודרני, אתר אינטרנט, מרכזייה פדגוגית, אודיטוריום, וסגל ההוראה המונה למעלה מ- 100 איש. מדי שנה בשנה משתתפים בקורסים השונים ובפעילויות של בית הספר יותר מ- 100,000 סטודנטים ובני נוער, 50,000 חיילים ואלפי מחנכים מישראל ומרחבי העולם. קורסים למורים מתקיימים ב-8 שפות נוספות לעברית, וסגל ההוראה המקצועי של בית הספר אף נשלח לחו"ל למטרות חינוך והוראת השואה בתפוצות. צוות המומחים של בית הספר מפתח מגוון תכניות חינוכיות, קורסים מקוונים ועזרי לימוד בנושא השואה, ובכללם תכניות מולטימדיה מתקדמות, מפות, ספרים, קלטות ועזרי הוראה נוספים.

המכון הבינלאומי לחקר השואה תומך בחקר השואה בארץ ובעולם, מארגן כנסים, סמינרים וסימפוזיונים בנושא ומפרסם מבוחר עבודות ומחקרים חשובים על השואה, בכללם: ספרי זיכרונות, יומנים, מחקרים היסטוריים, ספרי כינוס וכדומה.

יד ושם – קובץ מחקרים הוא כתב-עת מדעי. המוקדש לבדיקה רבת פנים וממצה של השואה. שורה ארוכה של מאמרים חדשניים ומעוררי מחשבה, פרי עטם של טובי החוקרים וההוגים בעולם בתחום המחקר על השואה, התפרסמו ב**יד ושם – קובץ מחקרים** מאז

היוסדו בשנת 1957. הקובץ משמש במה לדיונים מדעיים וחילופי דעות בנושא השואה בקשת רחבה של תחומים, כגון: היסטוריה, פילוסופיה והגות, ספרות, מדעי החברה ועוד. למחלקת פרסומים ביד ושם יש קטלוג הולך וגדל בעברית ובאנגלית הכולל ספרי היסטוריה, יומנים ואוספי תעודות. יד ושם הוציא לאור עד היום למעלה מ 200 ספרים המהווים את חוט השדרה של הספרות בנושא השואה בישראל.

מוזיאונים

המוזיאון לתולדות השואה הוא לב לבו של יד ושם. הסיפור מסופר בצורה כרונולוגית החל מהתפתחות המדיניות האנטי-יהודית של הנאצים, דרך רדיפת היהודים על ידי גזרות והגבלות וריכוזם בגטאות ועד הרציחה ההמונית והשיטתית במסגרת "הפתרון הסופי". בחללי התצוגה מושם דגש מיוחד על התגובה היהודית בשואה. כל אלה מוצגים באמצעות תצלומים, חפצים, מסמכים היסטוריים ואמצעים אור-קוליים.

המוזיאון לאמנות מהווה עדות חיה לניצחון רוח האדם וכולל את אוסף אמנות השואה הגדול והחשוב בעולם. האוסף כולל יצירות אמנות שנוצרו בתנאים הקשים ביותר ובסביבה עוינת בזמן השואה, וכן אוסף של עבודות אמנות שנעשו לאחר המלחמה בידי ניצולי שואה ואמנים אחרים.

ביתן לתערוכות - בביתן מוצגות תערוכות מתחלפות סביב נושאים שונים וכן תערוכות אמנות.

מרכז למידה אינטראקטיבי - מרכז 'פשר ומשמעות' המציג את השאלות הגדולות בעקבות השואה בעניינים היסטוריים, נושאים ומוסריים. המרכז יקנה למבקרים גישה למידע מגוון מהיסטוריונים, מאנשי רוח והגות ידועים ומבסיס הידע הממוחשב של יד ושם בנושאים כמו 'מה קרה למושגי הטוב והרע אחרי השואה?', 'היכן היה אלוהים בשואה?' ועוד. מרכז הלמידה פתוח לקבוצות מאורגנות, לקבוצות עצמאיות ולבודדים.

בית כנסת - בית הכנסת החדש משמש מקום הולם למבקרים לומר קדיש על יקיריהם שהלכו לעולמם, לתפילות אישיות ומשותפות ולטקסי אזכרה לקהילות חרבות. בבית הכנסת מוצגים ארונות קודש וחפצים שהובאו מבתי כנסת נטושים שנפגעו או נהרסו בשואה. **מרכז צפייה** - המרכז אוסף ומקטלג סרטים בנושא השואה ומציע למבקרים עמדות צפייה, מאגר מידע מקיף על סרטים ועדויות מצולמות מכל העולם וכן גישה למקורות הנרחבים של יד ושם.

אתרי הנצחה

אהל יזכור - הוא מבנה מרשים המזכיר בצורתו הפנימית אהל, בו מתייחדים מבקרים מן הארץ ומן העולם עם זכר קורבנות השואה. על רצפתו חרוטים שמותיהם של עשרים ושניים מבין מחנות הריכוז וההשמדה, גאיות ההריגה ומחנות המעבר שהקימו הנאצים. במרכז אהל יזכור בוערת אש התמיד, ובקרבתה מוצב לוח אבן, תחתיו טמון אפר קורבנות אשר הובא ממחנות המוות. באהל יזכור מתקיימים טקסי הזיכרון הממלכתיים לזכרם של ששת מיליון הנספים.

יד לילד נחצב כמערה בסלע ומהווה גל-עד לזכרם של כמיליון וחצי ילדים יהודים שנספו בשואה. אורם של נרות הזיכרון משתקף אין ספור פעמים בחלל החשוך ויוצר תחושה של רבבות כוכבים ברקיע. שמותיהם של ילדים שנרצחו, גילם וארצות מולדתם מושמעים ברקע. **בקעת הקהילות** משתרעת על שטח של כ- 10 דונם והיא אתר רחב ידיים בצורת מבוך של חצרות וקירות, ושל משעולים פתוחים וחסומים, שעל קירותיו הלבנים מונצחים שמותיהן של אלפי קהילות ישראל אשר נחרבו בידי הנאצים ומשתפי הפעולה עמם, ומעט הקהילות ששרדו - זכר לעולם היהודי שהיה ואיננו.

שדרת חסידי אומות העולם וגן חסידי אומות העולם הם שני אתרים לכבודם של לא-יהודים אשר פעלו על-פי הצו האנושי הנעלה ביותר, וסיכנו את חייהם בתקופת השואה על מנת לעזור ליהודים ולהצילם.

2000 עצים, המסמלים חיים והתחדשות, נטעו בשדרה וברחבי הר הזיכרון. בשלטים הצמודים לכל עץ כתובים שמותיהם של המצילים וארצות מגוריהם בזמן המלחמה. שמותיהם של 19,300 מצילים נוספים שהוכרו ביד ושם עד היום, נחרתו על לוחות האבן בגן חסידי אומות העולם על פי ארצות מגוריהם (סה"כ הוכרו עד 1.1.2006 21,310 חסידי אומות עולם מ- 42 מדינות).

אנדרטת הקרון - אנדרטה שבמרכזה ניצב קרון רכבת גרמני אותנטי, ששימש להובלת יהודים מגורשים למחנות ההשמדה. הקרון, שתנועתו כמו קפאה בזמן, ניצב בקצה מסילת-הברזל על פי תהום -זכר לסופו של המסע במחנות ההשמדה. תחנתו הסופית של הקרון בירושלים מנוגדת לסופו של המסע המקורי והיא סמל לתקומתו של העם היהודי לאחר השואה.